

СВЕТИ САВА

САБРАНА ДЕЛА

СВЕТИ САВА

САБРАНА ДЕЛА

Приредила и предговор написала

Проф. др Љиљана Јухас-Георгиевска

2024.

Издавач
Miba books, DOO
Душана Вукасовића 33, Београд

За издавача
Милош Сеферовић

Уредник
Жана Јевтић

Приредила
Проф. др Љиљана Јухас-Георгиевска

Припрема за шtamп
Александар Петровић

Пласман
011/713-80-36
065/2783-448

www.mibabooks.rs

Шtamп
Невен, Београд
Тираж

1.000 примерака

САДРЖАЈ

Љиљана Јухас-Георгиевска: КЊИЖЕВНИ РАД СВЕТОГ САВЕ	7
САБРАНА ДЕЛА	97
КАРЕЈСКИ ТИПИК	99
ХИЛАНДАРСКИ ТИПИК	105
СТУДЕНИЧКИ ТИПИК (ИЗВОДИ) + ОБРАЗНИК СВЕТОГА САВЕ СРПСКОГА (...)	161
ЖИТИЈЕ СВЕТОГА СИМЕОНА НЕМАЊЕ	171
СЛУЖБА СВЕТОМ СИМЕОНУ	197
МЕСЕЦА ТОГА (ФЕБРУАРА) У 13. ДАН, ПРЕПОДОБНОГ ОЦА НАШЕГ СИМЕОНА НОВОГА СРПСКОГ	199
ПИСМО СТУДЕНИЧКОМ ИГУМАНУ СПИРИДОНУ	215
ПИСМО ПОСЛАНО ОД СВЕТОГА САВЕ ИГУМАНУ ЛАВРЕ ДОМА ПРЕЧИСТЕ И СВЕТОГА СИМЕОНА СТУДЕНИЦЕ, КИР СПИРИДОНУ ОД СВЕТОГА ГРАДА ЈЕРУСАЛИМА	217
УПУТСТВО ЗА ДРЖАЊЕ ПСАЛТИРА	221
УПУТСТВО ОНОМЕ КОЈИ ХОЋЕ ДА ДРЖИ ОВАЈ ПСАЛТИР	223
ПРОПРАТНИ ТЕКСТОВИ	227
БИБЛИЈСКИ ЦИТАТИ	229
О ОВОМ ИЗДАЊУ	237

КЊИЖЕВНИ РАД СВЕТОГ САВЕ

О Сави Немањићу – Светом Сави може се говорити као о оснивачу самосталне српске цркве и њеном првом архиепископу, ктитору неколико манастира и организатору њиховог духовног живота и поретка, законодавцу у области црквеног и грађанског права, дипломати, првом српском ходочаснику у Света Места, првом правом књижевнику.

Духовно богат и садржајно испуњен Савин живот умногоне је познат захваљујући бројним изворима.¹ Рођен око 1175. године, најмлађе је дете великог жупана Стефана Немање и Ане. Са петнаест година добио је на управу хумску област; убрзо (око 1191) напустио је овај положај и одбегао у Свету Гору. Постригао се у руском манастиру Пантелејмону; убрзо је прешао у грчки манастир Ватопед,² где се и замонашио; световно име Растко заменио

1 Податке о њему налазимо у његовим делима и делима Стефана Првовенчаног. Опсежан Савин животопис написао је његов ученик, јеромонах Доментијан, четрдесетих или педесетих година XIII века.

2 Ватопед је један од најпознатијих и најзначајнијих светогорских манастира; основан је пре 985. године. Био је познат по своме братству (ту су махом живели замонашени младићи из аристократских породица, што је манастиру донело одређени престиж) – види о томе: Мирјана Живојиновић, *Историја манастира Хиландара*, I. *Од оснивања манастира 1198. до 1335. године*. Просвета, Београд, 1998, стр. 48.

О манастиру Ватопеду шире у књизи: Панајотис Христу, *Светија Гора Аџионска. Историја, начин живота, блаја*. С енглеског превео Владета Јанковић. Просвета, Београд, 1994, стр. 64-75.

је духовним Сава.³ Новембра 1197. к њему је у Свету Гору дошао Немања, тада већ монах Симеон.⁴ Заједнички подижу Хиландар, на темељима запустелог грчког манастира.⁵ Након очеве смрти (Немања/Симеон је умро 13/26. фебруара 1199. године), Сава се стара око довршавања манастирског здања и живописања цркве. Крајем 1198. или почетком 1199. подиже испосницу у Кареји, са црквом посвећеном Светом Сави Освећеном, своје патрону. Саставља прописе о животу келиота (*Карејски тийиик*). Потом приступа изради опсежнијег, *Хиландарској тийиика* (завршен до краја 1199). Пре 1203. Сава је рукоположен за свештеника; у чин архимандрита, по свој прилици, постављен је 1203. године. Крајем 1205. или почетком 1206, на позив своје браће, доноси очево тело у Србију; убрзо по доласку постаје игуман Студенице.⁶ Овај манастир постаје важан духовни и књижевни центар; овде се посебно негује култ Немање/светог Симеона. За потребе тога манастира Сава саставља *Студенички тийиик* (око 1206-1207. године) са *Жијијем светиој Симеона*. Око 1208. пише *Службу светиом Симеону*. Захваљујући високом црквеном чину (архимандрит)

3 Име је добио по чувеном Сави Јерусалимском (Освећеном), оснивачу манастира Велика Лавра у пустињи југоисточно од Јерусалима (основао га је крајем V века).

4 Немања је абдицирао 25. марта 1196. (на празник Благовештења) и одмах се замонашио. У Студеници је провео око осамнаест месеци, а затим се запутио у Свету Гору.

5 Савин удео у овом подухвату је велик; он је ишао у Цариград и у Кареју ради дозвола и потребних докумената, организовао и надгледао све грађевинске послове, итд.

6 На Савин долазак, како указују савремени извори, утицале су прилике у Србији, где су се још осећале последице великог сукоба између Стефана и Вукана, али и прилике у Светој Гори које су наступиле као последица крсташког освајања Цариграда и заузимања византијске територије.

шире и самосталније делује, окупљајући игумане најистакнутијих српских манастира. Његовим залагањем подижу се нове, веће и мање црквене грађевине. Значајно помаже брату Стефану у градњи манастира Жича.⁷ После десет година боравка и плодног деловања у Србији враћа се у Свету Гору. Године 1219. Сава одлази у Никеју, код византијског цара и цариградског патријарха, где је постављен за српског архиепископа; српска црква, истовремено, стекла је аутокефалност/самосталност).⁸ На повратку у домовину краће борави у Светој Гори а извесно време задржава се и у Солуну, где саставља *Номоканон*, зборник црквених и грађанских закона. У Србији ради на организовању самосталне српске цркве.⁹ Столује у Жичи која је седиште архиепископије; помаже Стефану у управљању државом (за њега обавља одређене дипломатске послове). После његове смрти (умро септембра 1227) крунише Радослава за краља. Године 1229. одлази у Свете земље; борави

7 Сави се приписује изградња Горње и Доње испоснице у близини Студенице. О томе да је Сава подизао многе цркве, умногоме према светогорским узорима, сведочи његов биограф Доментијан – Доментијан, *Живој Свештој Саве* у књизи: Доментијан, *Живој Свештој Саве* и *Живој Свештој Симеона*. Приредила проф. др Радмила Маринковић. Просвета-СКЗ, *Живој Свештој Саве* је на стр. 53-233, о Савиним грађевинама у Србији на стр. 123-124. О Савиној ктиторској активности у овом и осталим раздобљима његовог живота види у раду Мирјане Живоиновић, *Кититорска делатност Св. Саве* у зборнику радова: Сава Немањић - Свети Сава. Историја и предање. САНУ, Београд, 1979, стр. 15-25.

8 Никејско царство сматрано је легитимним наследником Византије.

9 Извршио је поделу на епископије, одредио њихова седишта, одредио епископе – види: Марија Јанковић, *Епископије Српске цркве 1220. године* у зборнику радова Сава Немањић – Свети Сава. Историја и предање, Београд, 1979, стр. 73-84; Иста, *Епископије и митрополије Српске цркве у средњем веку*, Београд, 1985.

у Палестини где посећује најзначајнија места и светиње.¹⁰ Године 1233. напушта положај архиепископа (за наследника одређује свог ученика Арсенија) и креће на ново, дуже ходочашће у Свете земље. Овом приликом борави и у Египту и на Синају. По приспећу у Јерусалим, пише познату *Посланицу иѣуману Сѣиригону*. На повратку у домовину свраћа у Бугарску, у Трново и ту изненада, после краће болести, умире (14/27. јануара 1235). Његово тело у Србију је пренео синовац Владислав (вероватно 1237) и сахранио га у својој задужбини, манастиру Милешеви. Савино тело Турци су спалили на Врачару у Београду, 1594. године.

Свој књижевни рад Сава је започео у Хиландару. Његова прва дела непосредно су везана за новоосновани манастир и келију; она, у првом реду, имају црквено-правни карактер. Поседују, међутим, и књижевна својства.

Сматра се да је Сава учествовао у састављању оснивачке *Хиландарске ѿвеље* (1198).¹¹ У Хиландару је, по свој прилици, започео да пише житије и службу светом Симеону.¹²

10 Са овог путовања вратио се 1230. На повратку у домовину краће време задржао се у Светој Гори.

11 Њен стварни издавач, Немања, тада монах Симеон, био је веома стар и Сава му је свакако помагао у раду. Поједини издавачи односно преводаоци, приређујући Савина сабрана дела, доносили су и ову повељу, указујући тиме на Савин допринос у њеном настанку.

12 Мисли се да је у Хиландару доспео да напише део житија и то опис Симеоновог боловања и последњих тренутака; за службу је саставио неке од стихира.

КАРЕЈСКИ ТИПИК

Сава је, како то бележи његов биограф Доментијан, „чи-нећи све по Божјем примеру“, и „хотећи ... собом указати сва-ки узор“, нашао „место пресветло и изванредно, украшено по подобију рајском сваким лепотама, у средини Карије, где живе свети чрнци по скитском начину у свакој тишини уједно по два или по три“; откупио га је од Светогораца, и ту себи сагра-дио сихастирију, тј. мучалницу (испосницу) намењену двоји-ци-тројици одабраних монаха, са црквом посвећеном Светом Сави Јерусалимском.¹³

Занимљиво је да Сава испосницу није саградио на усамље-ном простору, нпр. у јужном пределу Атоса, већ у самом адми-нистративном средишту Свете Горе. Релативно недавно исказано је мишљење да овај податак указује на Савину намеру да трајније

13 Доментијан, *Животъ святой Саве...*, стр. 96.

Милорад Лазић, занимајући се за Карејску келију (у вези са њеним потоњим житељем, јеромонахом Доментијаном), указује на посебност самог места на коме је она изграђена; Сава је, по његовом мишљењу, код проналажења локације, био руковођен не толико естетским колико рели-гиозним побудама. Тако се, гледано кроз прозор олтарске апсиде храма, отвара поглед ка источној обали Атоса и ка пучини Егејског мора која симболизује целокупни космички простор створеног света и човека. Примарно осећање радости смењује спознаја дубљег смисла указаног: првобитни утисак одмах се преиначава, „символички [се] извија у нову нијансу вертикалног смера усхођења лествицом врлина и подвигом ка обожењу.“ По изласку из саме келије, поглед се усредсређује на високу планину Атос, купастог врха и оштро устремљену ка небу; она је, како то Лазић примећује, средишњи симбол читавог амбијента и тамошњег живота. Његов је закључак да је место на коме је подигнута келија такво да омогућава природно „сазерцавање невидљивог у видљивом простору“. Види: Милорад Лазић, *Есѿейшика Доментѿијанових житѿија*, Подгорица, 1997, стр. 157-158.

борави у келији; како је она у непосредној близини светогорске управе, могао је лакше да се брине о манастирским пословима.¹⁴ За положај келије и њених житеља од изузетне је важности чињеница да је Сава купио земљиште да на њему сагради келију; тако је стекао већа права не само над самом земљом већ и над установом коју је на њој подигао.¹⁵ Веома значајно је то што је келија изузета од власти протоса; тиме је Сава засновао нови тип самосталне установе на Светој Гори.¹⁶ Сава је келију изузео и из власти хиландарског игумана. Ова слобода келије, уз административну и

14 Ово мишљење заступа Мирјана Живојиновић у својој *Историји Хиландара* (књ. I), стр. 80. Она сматра да је Сава следио концепцију другог игумана манастира Богородице Евергетиде (Добротворке) у Цариграду, од кога потиче и познати *Евергетидски шийик* (њeга је Сава користио при изради *Хиландарској шийика*). Тај игуман наине залагао се за постојање два игумана у свом манастиру – једног затвореног, а другог слободног у кретању. Сава је, закључује М. Живојиновић, основао испосницу „с намером да се он сам, повукавши се из манастира, у њој посвети молитви, а затим да га у томе следе будући игумани и братственици Хиландара који то буду желели“.

Владимир Ђоровић има следеће мишљење о Савиним разлозима за подизање келије у самом средишту Свете Горе: „Ми мислимо да су се код Саве спојили чисто религиозни и пословни мотиви. Подизање једне посебне келије у Кареји било је потребно и због његовог новог манастира. Било је још увек доста питања за које се требало и лично заложити.“ – Владимир Ђоровић, *Свeйша Гора и Хиландар до шеснаестог века*, Београд, 1985, стр. 62 (књига је објављена постхумно, у издању манастира Хиландара).

15 Уобичајена пракса у Светој Гори била је да протов савет уступи земљиште и задржи и одређена права над подигнутом келијом. Сава је куповином стекао посебна права – *види*: М. Живојиновић, *Келија Св. Саве у Кареји*. У књизи истог аутора: *Светогорске келије и пиргови у средњем веку*, Византолошки институт САНУ, Београд, 1972. (Посебна издања), стр. 91-102, о независности келије у односу на светогорску управу на стр. 92.

16 М. Живојиновић указује да су Сава и Симеон својим великим прилозима у Светој Гори стекли посебан углед, па се у овом случају одступило од уобичајене праксе и келија је добила пуну самосталност тј. независност. Самосталност и потпуну јурисдикцију Карејска келија је задржала и касније – *види*: М. Живојиновић, *Келија Св. Саве у Кареји*, стр. 92.

судску независност, подразумевала је и велику њену самосталност у области имовинског права. Несумњиво је, међутим, да је она, поред свих слобода и аутономије коју је имала, била повезана са манастиром Хиландаром, тј. да је са њим чинила органску целину; *Карејски тииик* наиме одређује да игуман и братство Хиландара бирају келиота из своје средине.

Карејски тииик регулише поредак живота и богослужења у келији; одређује и њен статус; садржи и прописе о избору келиота. Овај типик је невеликог обима али врло значајан. Сава се угледао на неки непознати скитски, вероватно светогорски типик.¹⁷

Проучавајући светогорске типике X и XI века, Филарет Гранић установљава да Сава у свом спису, за разлику од састављача поменутих типика, предвиђа велики степен аутономије за келију, као и мању зависност келиота од игумана матичног манастира.¹⁸

17 Владимир Мошин био је супротног уверења. Супротстављајући *Карејски типик Хиландарском*, утврђује да он „по свој црквеноправној садржини, по свом формулару и правној терминологији, па и по свом слободном књижевном стилу с неукоченим реченицама и периодама... представља плод самосталног законодавног и књижевног стваралачког рада св. Саве“. Види: В. Мошин, *Правни сјиси светиога Саве* у зборнику Сава Немањић-Свети Сава. Историја и предање, САНУ, Београд, 1979, стр. 101-128; о *Карејском* типуку на стр. 116-117.

18 Види: Ф. Гранић, *Црквено-правне одредбе Карејској и Хиландарској тииика Св. Саве. О келиотима у вези са аналоиним одредбама грчких манастирских тииика*. Прилози за КЈИФ, 1936, књ. XVI, св. 2, 1936, стр. 189-198.

Говорећи о положају атоских келиота постављених од стране манастирских управа у издвојене келије, указује на то да су они, у мањем или значајнијем степену, били зависни од игумана матичних манастира; саме келије, обично доста удаљене од главног манастирског здања, биле су фактички објекти манастирског власништва и потпадале су под њихову каноничку јурисдикцију. Положај келије и самих келиота био је нормиран типцима манастира и генералним светогорским типиком цара Јована Цимискија.

Владимир Ђоровић био је мишљења да је он обновио старију светогорску праксу да испосници буду независни од манастира; сматра да је Сава, мада још млад монах „имао своју вољу и своје погледе на ствари и да је чинио оно што је мислио да треба учинити.“¹⁹ Владимир Мошин запазио је одређене сродности уводног дела типика са српским повељама истог времена.²⁰ Димитрије Богдановић указује да је *Карејски типик* постао образац српском пустињачком монаштву и ван Свете Горе. Напомиње да се одликује тиме да тежњу за усамљивањем, за правим пустињаштвом, коригује удруживањем двојице или тројице монаха.²¹ Богдановић запажа да Сава не предвиђа апсолутну изолацију келиота; сматра да је његова намера при подизању келије била да омогући духовно плодно осамљивање.²² Важна су Богдановићева указивања на књижевна својства овог типика.²³

19 В. Ђоровић, *Свети Сава и Хиландар*, стр. 65.

20 Мошин констатује да типик припада посебном типу статутарних аката који су у директној вези са формуларима тадашњих српских повеља; служи се њиховом правном терминологијом (започиње кратком аренгом иза које следи аутобиографска експозиција; потом долази диспозиција са промулгацијом, а за овим сам манастирски устав/типик о појању и јелу; при крају запажају се санкција и короборација с потписом, што је такође карактеристично за српске повеље истог раздобља и представља део њиховог устаљеног формулара. – В. Мошин, *Правни сјиси светиога Саве*, стр. 116-117.

21 Д. Богдановић, *Свети Сава*, предговор у књизи: *Свети Сава, Сабрани сјиси*. Приредио проф. др Димитрије Богдановић, Просвета – СКЗ, Београд, 1986; о Карејском типуку на стр. 14-16 предговора.

22 Напомиње да српске испоснице у средњем веку нису биле строго великосхимничке и затворничке клаузуре; редовно су се претварале и у књижевне центре (поред Карејске спомиње и Студеничку келију, Дечанску у Белајама, Пећку у Ждрелу, а истиче да има још таквих примера).

23 За овај типик он каже: „није лишен изворне топлине и поетичности, било да је у питању прожимање текста псалмским и апостолским стиховима или погребним песмама Јована Дамаскина, било да је реч о изразима

Димитрије Димитријевић изнео је запажање да овај типик (као и *Хиландарски* и *Студенички*) не предвиђа клаузуру, мада њу прописују грчки типичи тога времена; на овај начин „отворио (је) врата за одлазак монаха из своје монашке заједнице, да својим преданим радом спасавају своје отацтво, српски народ“.²⁴

Карејски типик занимљив је и у филолошком смислу. Уз књижевни, српскословенски, запажају се и елементи народног језика.²⁵

Типик нема посебан наслов. У самом тексту наилази се на одредницу устав (српскосл. *оуставъ*).²⁶ Уз датум (година 6707. тј. 1199) на завршетку долази и Савин потпис: „Од свих последњи, Сава грешни“ пропраћен симболичном инвокацијом (знак крста).

Карактеристично је да састављач типика о себи говори са унижењем и монашком скромношћу. Сродне, а каткад и развијеније формулације, сусрећу се и на другим местима у типикy.

Уводни део типика има свечан карактер. У почетном делу видно је ослањање на библијске исказе као и на погребну стихиру

братскога обзира и љубави према подвижнику који ће живети у строгим условима ћелије.“ Д. Богдановић, *Свети Сава*, стр. 16.

У поговору уз фототипско издање Карејског типика Богдановић истиче да је то један од најстаријих и најзнаменитијих српских докумената, споменик духовности, језика и књижевности српског народа, бисер српске културе и писмености (*Карејски типик Светио Сава*. Приредио Д. Богдановић, САНУ, фототипска издања 8, Београд, 1985).

24 Д. Димитријевић, *Светиосавско доживљавање хришћанства с нарочитим обзиром на монаштво*. Свети Сава. Споменица поводом осамстогодишњице рођења 1175-1975. Београд, 1977, стр. 213-243, на стр. 219.

25 О овој проблематици види: Александар Младеновић, *Филолошке напомене о Карејском типикy Светио Сава*. У зборнику Свети Сава у српској историји и традицији. Уредник Сима Ђирковић. САНУ, Београд, 1998, стр. 117 – 126.

26 „Овај пак устав прописујем у ћелији тој...“; „У појању да се држи овакав устав...“; „Овај, дакле, устав појања и јела написасмо.“

Јована Монаха. Наводећи садржај псалма 110, стих 10, Сава ефектно предочава да је почетак мудрости страх Господњи и да су доброг разума сви који тако творе.²⁷ Позивајући се на ауторитет апостола Павла („као што каже велики апостол Павле“), говори о уздарју (благодати) намењеном онима који љубе Бога: „Што око не виде, ни ухо не чу, нити на срце човеку не дође, уготова Бог онима који га љубе“. Заправо цитира девети стих друге главе *Прве посланице апостола Павла Коринћанима*.²⁸

Изнова се ослањајући на библијско место (овога пута на 14. стих из седмог поглавља *Јеванђеља њо Мајџеју*), Сава упозорава да онај који жели да се спасе треба да се подвизава (користи перифразу: „да иде уским и тесним путем“). Говори о пролазности живота, реминисцирајући погребну стихиру („Јер пут је кратак, браћо моја љубљена, којим ходимо. Дим је живот наш, пара, земља и прах; за мало се јавља и брзо нестаје“).²⁹ Служећи се контрастом указује на то да из незнатног уложеног труда („мали је труд живота нашег“) резултирају огромна и вечна добра, као Божје уздарје („а велико и бесконачно добро као награда“).

У наредном, нешто дужем одељку текста, Сава говори о свом доласку на Атос и о грађевинама које је ту подигао. Помињући себе, то чини са крајњим унижењем (каже да је „од свих последњи и грешнији“,

27 Овај псалам спада међу „алфабетске“ и има поучни карактер. На сродан начин о страху Божјем говори и књига Премудрости Соломонове 1,7.

28 У другој глави ове посланице говори се о мудрости светској и мудрости Божјој као контрастним. Девети стих детерминише мудрост Божју. Тумачи посланице претпостављају да се Павле заправо обраћа групи интелектуалаца окупљених око Аполона, александријског Јеврејина, који се у Коринту афирмисао као одличан проповедник и познавалац Библије.

29 Погребна стихира, у целини гласи: „Људи, зашто се узалуд мећемо? Пут кратак је којим ходимо, живљење ово – као дим и зрак и прашина и пепео; за мало се јавља, а брзо нестаје!“

„свагда слаб и тром за подвизавање духовно“);³⁰ себи супротставља изванредне и узорне светогорске монахе („богоизабрана светила“), који на различите начине хитају на духовни подвиг.³¹ На њих се угледајући, Сава је „укрепио своју немоћ“ и потрудио се, колико му је то снага дозвољавала, да подигне „манастир свети, дом Пресвете Владичице наше Богородице“ и конаке тога манастира у Кареји. Реч је о Хиландару и о његовим келијама, намењеним игуману и монасима који, по одређеном послу, долазе у светогорску престоницу.³² Потом се говори о испосничкој келији. Сава овде за Кареју користи српски назив (Ораховица);³³ дају се информације о намени келије и посвети (заправо реч је о посвети самог храма): „место за тиховање, светог и преподобног оца нашег Саве, за стан двојици или тројици“.³⁴

У нормативном делу типика садржане су значајне одредбе и прописи; на самом почетку долази одредба о самосталности (аутономији) келије (она одређује да над келијом немају власт светогорски протос ни игуман Хиландара, да келиоте не смеју узнемиравати хиландарски монаси, итд.).³⁵ Сава прописује да ништа од онога што

30 Сава прибегава општем месту, тзв. топосу скромности; истиче своје духовне недостатке.

31 Према тумачењу Димитрија Богдановића, овде је заступљено традиционално монашко схватање („богоизабрана светила“ су монаси; они су светиљке које је сам Бог изабрао да осветљавају путеве спасења целом свету).

32 Занимљиво је да Сава говори о Хиландару као сопственом подухвату; његово учешће у изградњи тога манастира несумњиво је веома велико; међутим, главни ктитор је Немања/монах Симеон.

33 На српскословенском: **Вораховица** („оц **Вораховици**“)

34 Број житеља, како наглашава, није случајан; руководи се Христовом поруком (према *Јеванђељу по Матеју* 18,20) да је он (Христ) тамо где су двоје или троје сабрани у његово име.

35 Понављајући, на крају истог одељка, пропис о самосталности келије у односу на Хиландар, Сава даје до знања од коликог је он значаја. Житељ келије, истакнуто је и овде, ма ко то био, има „сваку слободу и власт“ над келијом.

се налази у келији Хиландар не сме да узима, нити пак хиландарски игуман сме да нешто из ње даје другима; овде се залаже за економску независност, свестан чињенице да је она основа за сваку другу самосталност.³⁶ Типик изричито одређује да хиландарски игуман, пошто напусти свој положај, може боравити у келији.

Посебном одредбом Хиландар је обавезан да материјално помаже келију и то давањем 60 литара масла, за кандило Сави Освећеном. За друга давања остављено је на вољу игуману и братству, да помажу чиме могу.³⁷

У следећем сегменту текста садржан је пропис о избору житеља келије. Савa одређује да онај кога он остави у келији, ту пребива све до своје смрти „незамењен ни од кога“. Прописује и начин избора келиота у каснијем времену, након његове смрти.³⁸

Следе прописи о посту (у обичне дане као и дане великих постова) и појању. Предвиђен је строги пост, који се поштрава понедељком, средом и петком а нарочито током великог (ускршњег) поста. Занимљиво је да за друга два поста (Пост рођења Христовог тј. божићни и пост Светих апостола) типик не предвиђа строжи режим исхране већ се примењују правила која важе за обичне дане.

36 На важност ове одредбе и њене шире импликације указује М. Живојиновић, у раду *Келија Св. Саве у Кареји*, стр. 93. Истиче да се, у готово истоветном виду, ова одредба сусреће и касније, на крају типика (на месту где долази санкција). Понављањем се и у овом случају скреће пажња на важност одредбе.

37 Савa симболично помиње *прејриши брашна и чанчић уља*; наглашава да ће уздарје Хиландарцима за учињена давања бити молитва карејских испосника.

38 Ово правило гласи: „Потом, пак, дајем овакво правило да се примењује: да се скупе игуман светога тога манастира и сва братија, и да бирају мужа богобојажљива, који је подобан да живи у ћелији у месту том.“ Забрањује се постављање оних који су недостојни духовног правила, а за мито.

Значајне су и одредбе о молитвено-богослужбеном правилу. Како то примећује Д. Богдановић, оно се заснива на упрошћавању богослужења које се сматра „саборним“; и поред тога, у духу је светогорске литургијске традиције; Лазар Мирковић указивао је и на делимични утицај цариградске (заступљене у манастиру Богородице Евергетиде) традиције.³⁹ У погледу вршења литургије, прописи су, како то запажа Д. Богдановић, доста еластични. Предвиђено је да се врше према могућности.⁴⁰ Видан је удео псалама – Сава захтева да се током дана и ноћи отпоје или пак прочита цео Псалтир.⁴¹

39 Д. Богдановић, *Карејски тийиик Свейої Сава; Л. Мирковић, Скијски устави Св. Сава*, Братство 28, 1934, стр. 51-67.

Према Л. Мирковићу, када је реч о прописима *Карејскої тийиика* везаним за богослужење, Сава се држао већ успостављене светогорске традиције; само је за почетак вечерње, свеноћног бденија у суботу, увео Правилник цариградског Евергетидског манастира.

40 „Правило за служење литургије овде је еластично, зато што не морају свагда бити испуњени услови, без којих се литургија не може служити, било да су објективни или субјективни. Објективни су услови, сем цркве као здања, свети сасуди и одежде, пет просфора, вино и вода, богослужбене књиге (служабник и јеванђеље), најмање једна свећа; субјективни, осим рукоположења, припрема уздржавањем, постом и молитвом како би се свештенослужитељ могао достојно и причестити“. О томе: Л. Мирковић, *Православна лијурџика II*, 1, Београд, 1966², стр. 44-48.

Лазар Мирковић на другом месту (*Сйиси свейоїа Сава*, стр. 16) констатује да за служење скитске службе није потребан свештеник; она је састављена из псалама, молитава и метанија. Види и његов рад: *Скијски устави Св. Сава*, стр. 52-67.

41 „А што остане од псалтира, то изговори било дању било ноћу, само да се испева цео псалтир за дан и ноћ.“ У случају да келиот пре истека двадесет и четири сата отпоје цео Псалтир, Сава тражи од њега да одмах почне појање испочетка.

Мирковић сматра, када је реч о томе како треба читати Псалтир, да је Сава ту превео и допунио уобичајено скитско упутство о читању Псалтира (Л. Мирковић, *Скијски устави Св. Сава*.).

Одељак о појању завршава се упозоравањем на значај појања и ноћног бденија током великих Господњих празника.⁴² Сава се овде ослања на библијски контекст, на Христове речи садржане у *Јеванђељу њо Матхеју* 26,41 (аналогно место у *Јеванђељу њо Марку* 14,38), које гласе: „Бдите и молит се, да не паднете у напаст; јер дух је бодар, а тело немоћно“. Позива затим келиоте да, имајући у виду учињени позив, бдију, указујући да ће, уколико то изврше, уживати у плоду свога труда и да ће бити блажени. Као и у уводном сегменту, и овде Сава, најпре уз помоћ ауторитативних библијских фраза а затим и самостално, формулише основну поруку/поуку.

Састављач типика допушта ублажавање строгих правила – у случају болести келиота.⁴³ Одступање од поста, како ту стоји, могуће је и у случају да „неко драг дође на утеху“ келиоту (осим средом и петком).⁴⁴

Занимљива је примедба поводом прописа о појању канона светињима на суботњој агрипнији тј. бденију (свеноћној служби): „И потом канон васкрсни, као што имамо обичај, и светом – ако имаш.“ Сава, како то тумачи Д. Богдановић допушта могућност да у келији не постоји служабни минеј са свим канонима за одређени дан месеца.

- 42 То би били (према данашњем стању): Рођење Христово (Божић, 25. децембра), Обрезање Христово (1. јануар), Крштење Христово одн. Богојављење (6. јануар), Срећење Господње (2. фебруар), Ускрс тј. Пасха, Вазнесење (Спасовдан, 40. дан после Ускрса), Педесетница (Духови, 50. дан после Ускрса), Ваздвиженије часног крста (14. септембра), Преображење Господње (6. август), Улазак у Јерусалим (Цвети).
- 43 „Овај, дакле, устав појања и јела написасмо. Молим и захтевам да буде непроменљив, сем ако у болест падне; тада, колико снага може.“
- 44 „О пићу и јелу: ако се догоди да ти неко драг дође на утеху, нека се тада наруши пост, осим среде и петка“.